

Poznámky k feministické teorii práva (později „kritika práva z pohledu gender“, „gendrová právní teorie“):

Právo se přizpůsobuje faktickému stavu ve společnosti (vlastnost *facticity* práva). Na druhé straně je právo schopno společnost měnit (viz harmonizace českého práva v oblasti anti-diskriminační legislativy EU), jedná se o vlastnost *normativity* práva. Oba tyto pojmy náleží do vědního oboru s názvem sociologie práva.

Postavení žen a mužů ve společnosti se časem mění. Je ovlivněno ideologií, náboženstvím, zvyky, stupněm vývoje....

Narozdíl od jiných společenských systémů norem (náboženství, morálka...), je **právo** vnímáno jako **nestranné, neutrální a nadřazené** jedincům i společnosti. Avšak právo je **lidským výtvorem**, do nějž se promítají společenské, náboženské, politické... názory dané epochy.

Ideologie, na jejichž základě právo vznikalo, byly téměř vždy v historii tvořeny muži (historickou výjimku tvoří mocensky silné panovnice). Rovněž aplikace práva byla téměř vždy výhradně v rukou mužů. Právo může vystupovat jako prostředek moci.

Z hlediska postavení mužů a žen jde říci, že právo konzervuje názor o nižším společenském postavení žen.

Obsah práva se postupem času mění.

Vývoj feministického pohledu na právo probíhá ve třech vlnách:

- **1. vlna - liberální feminismus** - věří v neutralitu práva, za problém však považuje, že právo tvoří a aplikují výhradně muži. Liberální feminismus první vlny se co do obsahu kritiky soustředil na boj za volební právo, právo na rozvod, prosazoval majetkovou nezávislost žen, ochranu pracujících žen, apod.
- **2. vlna – roztržštění feministických proudů do několika směrů (socialistický, existencionální, marxistický, psychoanalytický, radikální)** – zjistila, že právo je problematické samo o sobě. Klíčovými pojmy této epochy jsou pojmy „*rovnost*“ a „*rozdílnost*“. Z diskuze na téma *rovnost* vzešla následně *anti-diskriminační legislativa*. Z diskuze na téma *rozdílnost* povstala *ochranná legislativa v pracovním právu a v právu sociálního zabezpečení*. Oba tyto pojmy předpokládají, že muži jsou normou, s níž se poměřují ženy. Výsledek analýzy této otázky záleží plně na faktorech, na které je kladen při jejím posuzování důraz. Výběr těchto faktorů představuje de facto politickou - hodnotovou volbu. *Proti* kritériu *rovnosti* hovoří skutečnost, že zaručení rovných práv mocným i bezmocným většinou dále posiluje strukturální nerovnost (posiluje mocné). Výhradní stranění řešení skrze kritérium rovnosti mužů a žen podceňuje nutnost reprodukce společnosti. *Proti* kritériu *rozdílnosti* potom hovoří fakt, že stigmatizuje ženy jako stvoření primárně se zabývající reprodukcí. Jako nejlepší řešení se zatím v praxi ukázala syntéza obou postupů (viz ochranná legislativa a přístup proti domácímu násilí: *rovnost* násilí doma konaného převážně na ženách s násilím na veřejnosti často konaném na mužích ústící v přijetí ochranné legislativy včetně formulace skutkové podstaty tohoto trestného činu, *rozdílnost* tohoto

druhu násilí od jiných spočívající mimo jiné v existenci specifické emocionální vazby mezi obětí a pachatelem, dále např. v tom, že je třeba zajistit domov nezletilým dětem atd., vedoucí v zavedení zvláštních opatření jako jsou azylové domy, speciálně vyškolené policejní jednotky atd.).

- **3. vlna – postmoderní feminismus** – poukazuje na fakt, že kritika tzv. druhé vlny bere na zřetel toliko unifikovanou ženu (anglo-americká, bílá žena, střední třídy...), nezohledňuje rozdílnost zkušeností žen z různých částí světa. Ženský – bílý pohled druhé vlny kritiky práva tak vlastně paradoxně vytváří další nerovnosti vůči ženám třetího světa, komunistických zemí... Poukazuje na neschopnost práva některé věci řešit. Právo sice dokáže pochopit koncepty „rovných příležitostí, rovnosti atd.“, není však schopno nerovnosti mužů a žen fakticky účinně řešit. Příkladem může být skutečnost, že např. nerovné odměňování mužů a žen přetrvává ve společnosti i přes legislativní uchopení jeho zákazu, zůstává totiž nadále záležitostí působení tržních mechanismů (segregace pracovního trhu, podceňování ženské práce, rasismus atd.). Vzhledem k roztržitosti feministického hnutí do mnoha směrů, nenabízí ani třetí vlna feministické kritiky práva žádné univerzální uspokojivé řešení.

Jednou z otázek, na kterou hledají teoretičky a teoretici třetí vlny feministické kritiky práva odpověď, je otázka *universalismu* (zaručení stejných práv pro všechny bez rozdílu) nebo kulturního relativismu (zohlednění rozdílnosti kultur) zaručení práv ženám. Zastánkyně/zastánci kulturního *relativismu* tvrdí, že je třeba brát zřetel na rozdílnost kultur. Např. mnoho žen v Africe chce být obřezáno z vnitřních hluboce náboženských důvodů. Plošným zákazem obřízky by se tento rituál odsunul do ilegality, aniž by však došlo k jeho potlačení. Situace obřezaných žen by se naopak zhoršila, neboť by k obřízce docházelo za hoších hygienických podmínek, lidmi v provádění tohoto zákroku nezkušenými apod. Proč by měla být v tomto případě kulturní norma tzv. civilizovaného světa, který toleruje např. plastiku prsou, liposunkci břicha, tetování atd. více, než předmětná kulturní norma Afrických žen? Zastánkyně/zastánci kulturního relativismu proto usilují nikoli o unifikovaný katalog ženských-lidských práv, ale o co největší informovanost, zlepšení zdravotních a hygienických podmínek žen tzv. necivilizovaného světa atd.

Zpracováno podle:

- JUDr. Barbara Havelková, Feministická kritika práva, přednáška podzimní semestr 2005, FHS Praha, Gender a právo
- MacKinnon, C., Equality v. Difference (Rovnost nebo rozdílnost) in Smart, C.: The Power of Law (Moc práva)
- Fredman, S., Women and the Law (Ženy a právo), Clarendon Press, Oxford 1997